

**Ungdomsoppfølging – en
virkningsfull reaksjon?
en teoretisk oppgave**

BACHELOROPPGAVE (OPPG300)

Politihøgskolen

2015

Kand.nr: 268

Antall ord: 5436

Innhold

1.0 Innledning.....	3
1.1 Formålet med oppgaven	3
1.2 Problemstilling og avgrensning	4
1.3 Oppgavens oppbygning	4
2.0 Metode.....	4
2.1 Valg av metode og litteratur:.....	4
2.2 Forforståelse	6
3.0 Hoveddel – teori og drøftelse	6
3.1 Hva er straff?	6
3.2 Hva er påtaleunntatelse med vilkår?.....	7
3.3 Personorientert forebygging	9
3.4 Ungdomsoppfølgingen	10
3.5 Restorative justice	13
3.6 Politiets ressursbruk og samarbeid	14
3.7 Kriminalitetsforebyggende målestokk.....	15
4.0 Avslutning	16
5.0 Litteratur	18
6.0 Selvvalgt pensum	20

1.0 Innledning

« Altfor mange ungdommer i dag har aldri fått en sjanse. Denne måten å jobbe på skal gjøre at vi grabber tak i dem på et tidlig tidspunkt. Vi har funnet noe nå som kan redde ungdommen vår» (aftenbladet.no, 2009).

Sitatet handler om at ungdommer som har begått kriminalitet får hjelp til å komme ut av en kriminell løpebane. For å kunne hindre fremtidig kriminalitet må vi kunne hjelpe unge mennesker som tidlig starter med kriminalitet. I mitt praksisår var det saker der ungdommer mellom 15 og 18 år som blant annet ble tatt for å ruse seg eller begå hærverk, kunne få betinget påtaleunntatelse. Målet med det var at man kunne forebygge fremtidige lovbrudd ved at ungdommene fikk hjelp med de underliggende årsakene til kriminaliteten.

Ifølge Lie (2011, s. 54) bør man for å forebygge kriminalitet, reagere ovenfor lovbrøtterne på en måte som minimerer sannsynligheten for tilbakefall. Tidligere justisminister Knut Storberget var opptatt av at samfunnet skulle reagere virkningsfullt ovenfor unge lovbrøttere, og at dette skulle være reaksjoner som ivaretar samfunnets behov for å reagere, men samtidig gjøre ungdommen i stand til å ta ansvar og gjenopprette skaden (Lie, 2011, s 54).

Hvordan kan påtaleunntatelse med vilkår om ungdomsoppfølging ha en forebyggende effekt for å hindre at unge mennesker mellom 15 og 18 år utvikler en kriminell karriere? Hva er det med denne reaksjonsmetoden som fungerer, og har den noen ulemper?

Jeg vil i denne oppgaven undersøke dette nærmere.

1.1 Formålet med oppgaven

Formålet med oppgaven er å drøfte fordeler og ulemper ved bruk av påtaleunntatelse med vilkår i form av ungdomsoppfølging, for å se hvordan det kan forebygge ungdomskriminalitet. Dette er et tema som engasjerer meg, og som jeg ønsker å tilegne meg mer kunnskap om.

1.2 Problemstilling og avgrensning

«Hvordan kan påtaleunntatelse med vilkår om ungdomsoppfølging forebygge ungdomskriminalitet?»

Jeg ønsker altså å finne ut hvilken effekt påtaleunntatelse med vilkår om ungdomsoppfølging har som reaksjonsmetode og hvordan den kan forebygge ungdomskriminalitet. Jeg skal se på positive og negative sider ved metoden.

Påtaleunntatelse med vilkår er en reaksjonsmetode som brukes mer og mer, og det kan være flere grunner til det. Hva er det som gjør dette til et bedre alternativ enn tradisjonell straff som for eksempel forelegg, og kan det forebygge nye lovbrudd?

For å kunne svare på problemstillingen har jeg på grunn av oppgavens omfang valgt å konsentrere meg om påtaleunntatelse med vilkår for ungdom mellom femten og atten år. Selv om barn under femten år også begår ellers kriminelle handlinger, vil ikke de bli tatt med i denne oppgaven ettersom de ikke er strafferettslig tilregnelige. Det er de fordi de er under den kriminelle lavalder, og kan da ikke få en påtaleavgjørelse ettersom saken vil bli sendt til barnevernet, men de kan likevel få tilbud om oppfølgingsteam gjennom Konfliktrådet.

1.3 Oppgavens oppbygning

Jeg vil først ta kort for meg litteraturen jeg har valgt å studere i forkant av oppgaven. Deretter går jeg gjennom hva påtaleunntatelse med vilkår er og hvordan det blir iverksatt ovenfor en ungdom. Videre vil jeg drøfte de mulighetene og begrensningene det er i forhold til bruk av påtaleunntatelse med vilkår om ungdomsoppfølging, og til slutt oppsummere oppgaven i avslutningen.

2.0 Metode

2.1 Valg av metode og litteratur:

Å bruke en metode vil si å ha en planmessig fremgangsmåte. Ordet kommer av gresk *methodos*, som betyr 'det å følge en bestemt vei mot et mål, forskning'. (snl.no, 2014)

For å undersøke den forebyggende effekten av straffemetoden i forhold til ungdom har jeg valgt å skrive en teoretisk oppgave. I en teoretisk oppgave sammenlignes teorier fra litteratur som allerede foreligger, for å belyse og diskutere et faglig spørsmål - altså en problemstilling.

Grunnen til at jeg valgte dette, er for å få informasjon fra forskjellige synspunkter og vinkler og dermed ha et bredt spekter på området.

I en teoretisk oppgave bruker man forskning basert på både kvalitativ og kvantitativ metode. Da henter man relevant teori/informasjon uten å selv gjøre en empirisk studie. På grunn av oppgavens omfang ser jeg det som mer tidkrevende å gjøre en empirisk studie i forhold til den mengden informasjon man får.

Det foreligger allerede forskning rundt temaet jeg skal belyse. For å finne litteraturen brukte jeg søkemotoren Google på internett, og søkeordene «oppfølgingsteam», «ungdomskontrakt», «ungdomsoppfølging».

Den første rapporten jeg leste var av Øyvind Kvello og Christian Wendelborg. De foretok en prosessevaluering av et treårig prosjekt i Kristiansand, Oslo, Stavanger og Trondheim som het «Oppfølgingsteam for unge lovbrytere». Prosjektet hadde sitt utspring i Regjeringens handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet (Justis- og politidepartementet, 2005). Målet var å motvirke en kriminell løpebane for ungdommer, og bidra til en positiv utvikling for den enkelte. Prosjektet var blant annet motivert ut fra kunnskapen om at mange unge kriminelle har lite læringspotensial av å bli ilagt bot for lovbrudd.

Jeg har også studert rapporten «Forsøk med ungdomskontrakter – en alternativ reaksjonsform rettet mot unge lovbrytere» av Marit Egge. Hun har undersøkt ungdomskontrakt som straffemetode og har intervjuet ungdommer som har deltatt i prøveprosjekt med ungdomskontrakter i syv byer i Norge. Hun belyser virkningen av og erfaringer med prøveprosjektet som en alternativ straff.

Justis- og beredskapsdepartementet la i 2009 frem Regjeringens kriminalitetsforebyggende handlingsplan. Planen er kalt «Gode krefter» og har 35 tiltak for økt trygghet. Den peker på hvordan samfunnet på en bedre måte kan forebygge kriminalitet, og hvordan man kan stanse en begynnende kriminell løpebane for unge mennesker.

Den siste rapporten jeg har valgt å studere, er en evaluering fra 2007 av prosjektet «Felles ansvar» i Salten. Denne rapporten – «Et enkelt valg?» gir et nærmere bilde av hvordan det tverrfaglige samarbeidet i og rundt oppfølgingsteamet har fungert på et lokalt nivå, og de muligheter og utfordringer som har vært i samarbeidet.

Litteraturen jeg har valgt er variert og dette gir et bredt spekter på temaet. Med unntak av «Et enkelt valg» er forskningen basert på undersøkelser fra flere steder i Norge. Jeg har vært kritisk til de resultatene jeg fikk på internett når jeg søkte etter informasjon, og den litteraturen jeg har endt opp med ser jeg som pålitelig ettersom det er offentlige rapporter med et mandat som grunnlag.

2.2 Forforståelse

Ifølge Dalland (2007) har vi allerede en mening om et fenomen før vi undersøker det. Dette kalles forforståelse, og man ser ofte etter det som bekrefter forforståelsen. For å motvirke dette må man være bevisst sin forforståelse, for å kunne hente informasjon på en subjektiv måte. Med andre ord kan informasjonen jeg henter inn være «farget» av min forforståelse hvis jeg ikke finner både det som er «for og imot» forforståelsen.

I praksisåret ble jeg introdusert for påtaleunntatelse med vilkår, og omtalen var utelukkende positiv. Derfor kan mitt inntrykk av påtaleunntatelse være påvirket av dette, og under arbeidet med oppgaven må jeg være klar over det, for å ikke kun se de fordelene som er, men også ulempene.

3.0 Hoveddel – teori og drøftelse

3.1 Hva er straff?

Andenæs (Sitert i Lie 2013, s.124) definerer straff som et onde staten påfører lovovertrederen på grunn av lovovertrædelsen i den hensikt at det skal føles som et onde.

Samfunnet straffer for å forebygge kriminalitet, og for å gjengjelde krenkelsen som ble påført offeret eller staten gjennom et lovbrudd. Dette kalles de relative og absolutte straffeteorier, og skiller mellom straff som forebygging og straff som gjengjeldelse (Lie 2013, s. 124).

I vårt samfunn er det tanken om at straff skal forebygge som står høyest, og måten straffen kan forebygge på deles ofte inn i individualprevensjon og allmennprevensjon.

Individualprevensjon er når straffen skal hindre at enkeltpersonen/individet som har begått et lovbrudd skal gjøre det igjen, og skal virke gjennom avskrekking og rehabilitering av lovbrøyteren. Ved allmennprevensjon er tanken at det skal virke avskrekkende og vanedannende for større grupper, eller befolkningen generelt (Lie 2013, s. 125).

Eksempler på individualprevensjon er forelegg, fengselsstraff eller samfunnsstraff. Dette virker avskrekkende og rehabiliterende på lovbrøyter, men har også en allmennpreventiv

virkning da befolkningen for øvrig blir klar over at dersom man begår et lovbrudd, får man et forelegg eller en fengselsstraff. Eksempelvis trafikkforseelser, «alle» vet at hvis man kjører på rødt lys kan man få en heftig bot – derfor er det allmennpreventivt, og den som har gjort det vil nok ikke gjøre det igjen, fordi det er avskrekkende med en bot – dermed er det også individualpreventivt.

Straffen kan dog ha motsatt effekt enn den er tiltenkt. For noen mennesker i visse livssituasjoner kan måten man takler straffen på være viktigere enn det faktum at man blir straffet. Straffen, som egentlig er ment å rehabilitere og forebygge, blir en mulighet til å hevde seg i miljøet man er en del av. For eksempel det å ikke tyste på andre i miljøet, for å selv opprettholde status og «medlemskap» (Lie 2013, s. 255).

Dersom en ungdom som begår et lovbrudd blir straffet med forelegg, kan det virke avskrekkende fordi det er en relativt stor sum penger som må betales. I tillegg kommer det på rullebladet, og kan være et hinder når man skal søke jobb eller utdanning eller reise til utlandet. Men det kan også sees på som lite avskrekkende, fordi foreldrene betaler forelegget, det er raskt overstått, og det har ingen andre ulemper ved seg enn at man «bare» får en anmerkning på rullebladet.

Hvordan skal så politiet reagere? Hvordan ville det være mest hensiktsmessig i forebyggende øyemed å straffe ungdommen?

En av mulighetene jeg ble introdusert for i praksisåret, var påtaleunntatelse med vilkår.

3.2 Hva er påtaleunntatelse med vilkår?

Det står i straffeprosessloven § 69 at selv om straffeskyld er bevist, kan påtale unntates såfremt slike særlige forhold er til stede at påtalemyndigheten etter en samlet vurdering finner at overveiende grunner taler for å ikke påtale handlingen.

Dette er det Fredriksen (2011) kaller påtaleunntatelse etter opportunitetsprinsippet. Det betyr at påtalemyndigheten kan velge å ikke påtale handlingen hvis de ser det som den mest adekvate reaksjonen i saken. Ungdommer som har begått kriminalitet, men som er tidligere ustraffet, kan da få påtaleunntatelse fordi man ser det som den beste løsningen i saken.

Det er videre noen krav for å kunne gi påtaleunntatelse. For det første må de generelle straffbarhetsvilkårene være oppfylt, altså det må være begått et lovbrudd, gjerningspersonen

må ha utvist skyld, personen må være tilregnelig og det må ikke foreligge noen straffrihetsgrunner.

I tillegg må det foreligge «særlige forhold» for at handlingen ikke skal påtales. Særlige forhold er omstendigheter rundt gjerningspersonen – som for eksempel hans lave alder og livssituasjon, den straffbare handlingen i seg selv og eventuelt forhold etter gjerningstidspunktet. Påtalemyndigheten må da foreta en samlet vurdering av disse faktorene for å se om det kvalifiserer til påtaleunndlatelse jfr. strpl.§ 69 (Kippe & Seiersten, 2010, s.240).

De fleste som får påtaleunndlatelse er unge under 18 år som ikke er tidligere straffet, eller de over 60 år (Fredriksen, 2011, s. 218).

En *ubetinget* påtaleunndlatelse er når man får påtaleunndlatelse uten noen vilkår.

Påtaleunndlatelse *med* vilkår vil si at det settes noen vilkår eller betingelser for at påtale skal unnlates. Et av alternativene er at gjerningspersonen ikke skal gjøre seg skyldig i nye lovbrudd på to år. Gjør han eller hun dette, vil handlingen påtales og tas til retten.

Det står i tredje ledd i § 69 at unndlatelse av påtale kan også gjøres betinget av slike vilkår som er nevnt i straffeloven § 53 nr. 2, nr. 3 bokstavene a-i, nr. 4 og nr. 5.

I straffeloven § 53 nr. 3 bokstav i fremgår det at påtale kan unnlates dersom personen gjennomfører ungdomsoppfølging i konfliktråd med en gjennomføringstid på inntil ett år, forutsatt at personen var mellom femten og atten år på gjerningstidspunktet. Saken skal også egne seg for slik behandling, og det må foreligge samtykke fra ungdommen selv og hans eller hennes verge. Grunnen til at samtykke må foreligge er at dersom ungdommen selv ikke samtykker vil det være liten mulighet for holdningsendring. Det vil også være viktig at vergen eller foresatte samtykker, da de er noen av ungdommens viktigste støttespillere. Mer om samtykke og utfordringer rundt dette senere i oppgaven.

Det er påtalemyndigheten som fastsetter gjennomføringstiden, som kan vare i inntil ett år. Utenom gjennomføringstiden er det også en prøvetid som kan settes til 6, 12, 18 eller 24 måneder, jfr. strpl.§ 69 andre ledd.

Hvis man ser på strpl.§ 70, står det at påtale kan unnlates når reglene for straffutmålingen ved sammenstøt av flere forbrytelser eller forseelser medfører at ingen eller bare en ubetydelig straff ville komme til anvendelse. Hvorfor brukes ikke denne paragrafen ovenfor unge?

Formålet med påtaleunndlatelse etter § 69 vil være å kartlegge de underliggende problemene til kriminaliteten og hjelpe og veilede ungdommen til å komme bort fra kriminaliteten. En påtaleunndlatelse etter § 70 vil ikke fange opp dette da den ikke setter noen vilkår, men vil nok heller være mer aktuell for eldre mennesker.

Videre kan vi spørre om hva som avgjør hvem som får tilbud om påtaleunndlatelse med vilkår om ungdomsoppfølging? Uheldigvis er det nok sånn at hvem som får tilbud om det, avhenger av den enkelte tjenstepersons kunnskap om muligheten for det. Det vil derfor i mange tilfeller avhenge av om ungdommen møter en etterforsker som har kjennskap til og tro på muligheten for behandling eller straff gjennom ungdomsoppfølging, og dette mener jeg blir feil. Selvfølgelig skal det være en individuell samlet vurdering i hvert tilfelle, men det burde foreligge klare retningslinjer til tjenstepersoner, slik at alle ungdommer denne type reaksjon er aktuell for får samme mulighet.

3.3 Personorientert forebygging

Påtaleunndlatelse med vilkår om ungdomsoppfølging handler som sagt om å hjelpe den enkelte ungdom bort fra en kriminell løpebane. Dette kalles personorientert forebygging fordi det handler om hvordan man kan forebygge kriminalitet for individet.

For politiet vil den personorienterte forebyggingen først og fremst være å identifisere de ungdommene som har en større risiko enn andre for å bli en del av et kriminelt miljø. Dette gjøres ved å arbeide oppsøkende og etablere en relasjon til ungdomsmiljøet. Når ungdommene som er i ferd med å utvikle problematferd i forhold til kriminalitet er funnet, henviser politiet dem videre til andre etater, som for eksempel barnevernet. Forskjellen med ungdomsoppfølgingen er for det første at det er ungdommer som *allerede* har begått alvorlig eller gjentatt kriminalitet. For det andre har politiet en mye mer involverende rolle, ved at man er en del av teamet og støtter ungdommen personlig.

De ungdommene som blir gitt påtaleunndlatelse har altså en forhøyet risiko for å fortsette med kriminalitet. Reaksjonen blir da en proaktiv reaksjon, altså den skal hindre at de begår nye lovbrudd. Det forebyggende arbeidet vil være å kartlegge underliggende årsaker til kriminaliteten, og ved hjelp av samtaler og ungdomskontrakt motivere til en holdningsendring. Et grunnleggende mål for forebygging er at kriminelle karrierer ikke startes.

En utfordring ved bruk av påtaleunntatelse med vilkår om ungdomsoppfølging er de ungdommene som gjør noe ulovlig én gang, og blir tatt for det den ene gangen. De har ingen forhøyet risiko for å bli notorisk kriminell, men som mange andre ungdommer tester de grenser. På den ene siden, dersom en ungdom uheldigvis knuser ei rute og blir tatt for det, og videre blir med på ungdomsoppfølging, blir han kanskje stemplet som en kriminell og har hendelsen hengende over seg gjennom ungdomsårene. På den andre siden kan det i det tilfellet være et forelegg som blir den riktige reaksjonen, for å «få det ut av verden».

En problemstilling med det personorienterte politiarbeidet er om politiets tidlige inngripen ovenfor ungdom kan virke mot sin hensikt. Nettopp dette med at ungdom som har normal forbipasserende «problematferd» ved at de er utprøvende, og om det at de havner i politiets søkelys da vil stemple dem som avvikere, og forebyggingen da vil produsere kriminalitet fremfor å forebygge det (Lie 2013, s. 117).

Dette gjelder ofte saker som før ble tatt hånd om av primærkontrollørene, som er familie, venner og andre i ens nærmiljø. Disse blir nå i stedet fanget opp av politiet, blant annet på grunn av et tettere tverretatlig samarbeid, og primærkontrollen kan svekkes fordi familien blir «spilt ut på sidelinjen» (Lie 2013). I ungdomsoppfølgingen er en eller flere familiemedlemmer ofte del av oppfølgingstemaet, og vil ta aktivt del i oppfølgingen for å involvere seg i ungdommens liv.

3.4 Ungdomsoppfølgingen

Når ungdommen har fått påtaleunntatelse med vilkår og samtykket til dette, blir saken overført til Konfliktrådet. Da skal det arrangeres et, eller om nødvendig, flere stormøter. Både ungdomsoppfølgingen og stormøtet blir ledet og koordinert av en ungdomskoordinator, ansatt i Konfliktrådet. I stormøtet er alle som har blitt berørt av den kriminelle handlingen til stede, i tillegg til ungdommens og dens foreldre. Her er også representanter fra for eksempel helsevesen, kriminalomsorg, politi eller skole, som på en eller annen måte har tilknytning til saken eller ungdommen, til stede. Ungdommen får høre fra de andre hvilke konsekvenser den kriminelle handlingen han eller hun utførte har fått for dem. Ungdommen får også mulighet til å forklare hvorfor han gjorde som han gjorde. Tanken bak et stormøte er å synliggjøre at den kriminelle handlingen også rammer nettverket rundt både gjerningspersonen og den eller de fornærmede, og å finne ut hvordan skaden som er gjort kan gjenopprettes (Lie, 2013, s.159).

Videre er nettverket rundt ungdommen ofte gode støttepersoner, og disse støttepersonene kan bidra til en endringsprosess for ungdommen.

Det skal så utformes en ungdomsplan. Ungdomsplanen utformes av ungdommen sammen med ungdomskoordinatoren og ungdommens foreldre. Aktører fra prosjektet «Felles ansvar» peker på at noe av det som er spesielt bra er at ungdommene blir ansvarliggjort og må ta i et tak selv. Noen av tiltakene i en ungdomsplan kan være å ikke begå nye lovbrudd, ikke ruse seg, være på skolen hver dag, gjøre lekser, ha faste innetider og ha jevnlig urinprøvekontroll hos politiet (Eide, Olsen, Handegård & Gjertsen 2007, s. 25).

Det er *oppfølgingsteamet* som skal sikre at tiltakene i ungdomsplanen blir gjennomført. Teamet blir ledet av ungdomskoordinatoren, og kan bestå av støttepersoner som foreldre eller andre familiemedlemmer, i tillegg er det ofte en representant fra barne- og ungdomspsykiatrisk (BUP), kriminalomsorgen og politiet.

Hvis ungdommen ikke overholder ett eller flere av vilkårene som er fastsatt i ungdomsplanen eller begår nye lovbrudd, skal han eller hun først ha et møte med ungdomskoordinatoren hvor ungdommen blir gjort bevisst på hvilke følger nye brudd på planen vil få. Det kan videre, om nødvendig, lages nye punkter i ungdomsplanen som kan regulere hvem ungdommen skal omgås og ikke, eventuelt visse steder han eller hun ikke kan oppholde seg eller lignende.

Selv om vilkårene kan variere, er det noen som virker å være mer effektive. Et av disse er å ikke kunne oppholde seg på bestemte steder etter et gitt klokkeslett. Kvello & Wendelborg (2009, s. 84) har funnet at å holde seg unna sentrum på kvelds- og nattestid gjør at ungdommene ikke blir fristet til å bli med på tyveri, innbrudd eller å nyte rusmidler.

Om ungdommen bryter vilkårene i ungdomsplanen, kan ungdomskoordinatoren overføre saken tilbake til påtalemyndigheten, som tar stilling til om straffeforfølgning skal gjenopptas. Ungdommen kan da risikere å bli ilagt straff av domstolen. Et spørsmål her er hvor individualpreventivt og avskrekkende gjennomføring av ungdomsoppfølging vil være i forhold til det å «bare» få et forelegg og bli ferdig med saken med det samme?

På den ene siden kan det sees på som en for enkel løsning å få et forelegg for et begått lovbrudd, som denne prosjektlederen sa:

(...) Jeg synes det er så bra med «Felles ansvar» at de må ta ansvar for egne handlinger på en annen måte enn å betale en bot, det blir for lett. (Eide et al., 2007, s. 77)

Ulempen med dette er jo at om de får en så enkel løsning, vil den få konsekvenser som blant annet begrensede muligheter til jobb eller utdanning. Men ved forelegget slipper man å bli stilt til ansvar for sin handling ovenfor offeret, det er kanskje det prosjektlederen mener med at det blir en for lett løsning. Er det særlig avskrekkende å motta et forelegg, har det noen individual- eller allmennpreventiv virkning?

På den andre siden ser noen på ungdomsoppfølgingen som en enkel utvei, fordi man ikke får en økonomisk straff, man må «bare» bli med på opplegget. Vil miljøet ungdommen er en del av da tenke at det ikke er så ille å begå lovbrudd, siden de ikke blir straffet uansett? Eller vil oppfølgingen ses på som en strengere straff enn for eksempel et forelegg, og dermed avskrekke?

Noen ungdommer sier det er viktig å være motivert for å endre holdninger fordi oppfølgingsteamet stiller krav til innsats i stor grad, i forhold til når foreldrene bare betaler en bot for dem (Kvelling & Wendelborg 2009, s. 92).

Ungdommenes motiver for å delta i ungdomsoppfølging var først og fremst at de ville unngå å få forholdet på rullebladet (Kvelling & Wendelborg 2009), og videre å unngå bøter, få hjelp til å komme ut av et dårlig miljø, gjøre opp for seg og få hjelpeapparatet på banen (Eide et al., 2007, s. 107). På spørsmål om hva som motiverte han, svarte en av guttene som var med i prosjektet at;

”Det er klart, da var jo det – valget var ganske lett, spør du meg, da... For det hadde jo kommet opp i retten, sannsynlig. Og det hadde jo over hodet ikke vært så veldig heldig, da, for min del. Så jeg takket nå pent ja, og var kjempefornøyd da med at... sånn som det ble (...). Jeg tror ikke at det er sånn at... straff... det er jo selvfølgelig kjipt med ei bot på 20 000 og fått utsettelse på ditt og datt... Men det går kanskje ikke sånn inn på deg, da, som dette her har gjort.” (Kvelling & Wendelborg 2009, s. 81).

Også i Eide et al. (2007) kommer det frem at å unngå å få bemerkninger på rullebladet var det viktigste;

«I prosjektet så får man ikke vanlig straff – bøter eller sånn. Og man får det ikke på rullebladet. Det var det jeg syntes var viktigst – å unngå å få det på rullebladet. Da må man gjøre noe veldig sterkt, for å få det.»

En viss motivasjon må være tilstede allerede ved oppstart av oppfølgingen, men det er viktig at oppfølgingsteamet hjelper ungdommen til å opprettholde og ikke minst øke motivasjonen under gjennomføringen (Egge, 2004).

Det er som nevnt viktig, for at ungdomsoppfølgingen skal føre til en holdningsendring, at ungdommens nærmeste er «med på laget». På den ene siden mener aktørene i «Felles ansvar»-prosjektet at noe av det som er spesielt bra med prosjektet, er at foreldre har blitt inkludert og ansvarliggjort gjennom sin deltakelse i oppfølgingsteamet (Eide et al., 2007). På den andre siden har en utfordring vært at det er stor variasjon i hvor ofte og på hvilken måte foreldrene har blitt inkludert, i tillegg til at de fleste tiltakene er i regi av det offentlige (Kvello & Wendelborg, 2009).

3.5 Restorative justice

Restorative justice blir ofte oversatt til norsk med gjenopprettende rett eller gjenopprettende prosesser. Tanken bak restorative justice er at de som har en konflikt seg imellom, skal sammen finne en løsning.

Fra et forebyggende perspektiv vil bruk av gjenopprettende rett hindre konflikter før de eskalerer (Gode krefter, s.36), selv om det i hovedsak brukes til å gjenopprette skader som allerede er påført noen ved et lovbrudd.

Kvello og Wendelborg peker på at gjenoppretting er mer realistisk enn forsoning ved at lovbrysteren involverer seg i tiltak for å unngå at han begår kriminalitet og for gjøre opp for seg så godt han kan for skaden han har voldt offeret (Kvello & Wendelborg 2009, s. 24).

En av prosjektlederne i Stavanger fremhevet dette:

«Jeg synes jo at det her med gjenoppretting er jo kjempeviktig bit av dette (...), det med å kanskje angre etter hvert, og så se at det de har gjort har fått veldige konsekvenser for andre, kanskje ikke bare den gutten de har slått, men foreldrene òg.» (Kvello & Wendelborg 2009, s.

24).

Ulempen med bruken av restorative justice i prosjektet «Oppfølgingsteam for unge lovbrystere» var at det var sparsomt med fokus på ofrene (Kvello & Wendelborg, 2009).

Dette vil være et mye større problem i tradisjonell strafferett, hvor staten tar over konflikten og ikke gir rom for at lovbryster og offer møtes og skal løse konflikten sammen. Ved tradisjonell straff som f.eks. fengsel eller forelegg, vil formålet være å straffe, mens restorative justice heller vil være grensesettende, og skape en indre dialog hos lovbrysteren – og videre ha en rehabiliterende effekt både for lovbryster og offer (Lie 2013, s. 154).

Et viktig poeng med restorative justice er at det skal foreligge samtykke fra de som deltar, de skal ikke presses eller tvinges til det. Grunnen til dette er for det første at hvis gjerningspersonen ikke ønsker å delta, er det vanskelig å gå i seg selv og ta innover seg det han har gjort, og å bli forsonet med offeret. For det andre kan offeret oppleve møtet som et nytt «overgrep» dersom gjerningspersonen viser en fiendtlig innstilling ovenfor møtet, eller offeret kan føle seg presset til å ha saken til megling fordi gjerningspersonen ser det som en mindre alvorlig løsning for ham selv (Lie 2013, s. 143).

Et paradoks med ungdomsoppfølgingen i forhold til restorative justice er nettopp dette med frivillig samtykke, for hvis ungdommen ikke blir med på ungdomsoppfølgingen, fremmes påtale på nytt og saken går til retten. Det vil derfor være en viss grad av «frivillig tvang» knyttet til deltakelse i ungdomsoppfølging (Eide et al., 2007).

Flere ungdommer har sagt at de ikke visste noe om oppfølgingsteam og hva det innbar og derfor var negativt innstilt til det. Det er her vi som politi har mulighet til å opplyse og veilede ungdommene slik at de kan bli motivert til å delta i større grad.

3.6 Politiets ressursbruk og samarbeid

En forutsetning for at ungdomsoppfølging skal lykkes er tett oppfølging og en skreddersydd plan. Dette stiller krav til at politiet har mulighet til å følge og støtte ungdommen gjennom perioden, altså det krever tid og ressurser. Tjenestepersonen må ha tid og lyst til å utrette noe, og å både selv ha motivasjon og i tillegg motivere ungdommen. Spørsmålet blir om det enkelte distrikt skal bruke penger på å ha en ansatt som har nettopp denne rollen, men som ikke oppnår målbare resultater. Selv om man har enkeltpersoner som brenner for å hjelpe ungdommer og forebygge ungdomskriminalitet, er det like viktig at ledelsen er med på prosjektet og viser tillit og støtte til dem som jobber med det – da kan et slikt prosjekt fungere bra over tid (Egge 2004, s. 76).

Flere av de involverte i «Felles ansvar» sier at en utfordring med det tverretatlige samarbeidet er at det er vanskelig for alle i teamet å finne tid til møter, og det forutsetter at alle forplikter seg, og at det er en tydelig ansvarsfordeling (Eide et al., 2007). Kvello og Wendelborg (2009) peker på at et av suksesskriteriene i ungdomsoppfølgingen er et forpliktende tverretatlig samarbeid, samt at oppfølgingen er tett og koordinert.

For at samarbeidet skal fungere bra, hadde det ideelle vært å ha en prosjektleder som koordinerer møter og lignende, med ett bein i politiet og ett bein i kommunen, altså en som en ansatt i kommunen som fysisk holder til på politihuset. Da vil prosjektlederen ha størst mulighet for god oversikt gjennom stor kontaktflate med alle involverte. Tilstreber man dette, vil det være enklere å fange opp de utsatte ungdommene på et tidlig stadium (Egge 2004, s. 77).

Den største utfordringen i forbindelse med det tverretatlige samarbeidet ansees å være taushetsplikten. Likevel ble dette i størst grad ansett som et problem i startfasen av samarbeidet, og som en heller liten utfordring ved slutten av arbeidet (Kvello & Wendelborg, 2009). Som politi kan man oppleve en ubalanse i forhold til informasjonsdeling, fordi andre etater, for eksempel barnevernet, har en strengere taushetsplikt enn politiet. Derfor kan det føles som vi som politi bidrar med mer informasjon enn det de andre gjør. Lie (2013) skriver at både barnevernsansatte og politi bryter taushetsplikten fordi den sees på som et 'unødvendig hinder som vanskeliggjør samarbeid'. Videre blir det å se bort fra taushetsplikten en forutsetning for et godt samarbeid, og man kan bli sett på som mindre handlingsorientert dersom man insisterer på å holde taushetsplikten (Lie 2013, s. 83).

3.7 Kriminalitetsforebyggende målestokk

Et grunnleggende spørsmål for alle typer forebygging er hvor godt det fungerer, og hvor god effekt har forebyggingen?

Som nevnt er forebygging å jobbe proaktivt, å hindre kriminalitet før det oppstår. Men det er mye vanskeligere å måle det som ikke oppstår enn det som faktisk skjer. Mangel på kvantitative resultater blir en utfordring for de som jobber med forebygging, og selv om tjenestepersonene selv opplever at det forebyggende arbeidet virker, har man ikke noen tall å vise til i møte med etatens krav om måltall og resultater (Lie 2013, s. 333). Selv om forebyggingen virker bra, vil ikke samfunnet se noen endringer til dette før om mange år, og

da er det vanskelig å si om grunnen til en eventuell nedgang i kriminalitet generelt skyldes politiets forebyggende arbeid eller om det er andre faktorer som påvirker nedgangen.

Tidligere justisminister Knut Storberget pekte på at samfunnet måler hvor god man er til å forebygge i forhold til saksbehandlingstid, oppklaringsprosent og budsjettbevilgninger (Lie 2013). Da kan man strengt tatt ha mye kriminalitet og dårlig forebygging, men får ros på grunn av tallene.

Storberget mente at selv om man kunne ønske seg måloppnåelse gjennom måltall, var det viktigste av alt å faktisk gjøre en forskjell i enkeltmenneskers liv;

«(...) Her har vi ikke bare utstedt et forelegg eller behandlet en straffesak og så ferdig med det. Men her ser vi at jenta klarer seg videre, og så ser vi et offer som er fornøyd. Så man får en mye større måloppnåelse som politiutdannet med å jobbe med det» (I Lie 2013, s. 51).

Dette vil være en stor motivasjon for dem som jobber med dette – å gjøre en positiv forskjell i en ungdoms liv, å vite at den jobben man har gjort gjør at ungdommen klarer seg bedre i livet, at de som er påvirket av den kriminelle handlingen har et like bra liv som før det skjedde, og i beste fall at den som har deltatt i ungdomsoppfølgingen støtter andre unge som har kommet i den situasjonen de en gang var i.

Tor-Aksel Busch mente man burde satse på forskning som kan vise på hvilken måte forebyggende tiltak har positiv effekt. Da kan man peke på hva som virker og hvorfor det virker, og dermed bevise at disse tiltakene faktisk virker forebyggende ovenfor ungdom (Lie, 2013).

4.0 Avslutning

I denne oppgaven har jeg forsøkt å svare på problemstillingen; hvordan kan påtaleunntatelse med vilkår om ungdomsoppfølging forebygge ungdomskriminalitet?

Gjennom oppgaven har jeg redegjort for de fordeler og ulemper det er ved bruk av påtaleunntatelse med vilkår om ungdomsoppfølging.

Et av spørsmålene ved bruk av denne straffereaksjonen er om politiets tidlige inngripen mot normal problematferd som går over i tenårene virker mot sin hensikt, fordi ungdommen blir stemplet som en kriminell, og om da i slike tilfeller et forelegg vil være det mest hensiktsmessige.

Denne måten å jobbe på skal gjøre at vi får tak i ungdommen på et tidlig tidspunkt, ved å reagere virkningsfullt og la ungdommen ta ansvar og få en mulighet til å gjenopprette skaden han eller hun har gjort.

Flere ungdommer tar med seg erfaringer fra ungdomsoppfølgingen og oppfølgingsteamet som de har bruk for videre i livet, noe de sier de ikke hadde fått ved mer tradisjonelle straffereaksjoner. Målet med oppfølgingen er å skape en indre dialog og en endringsprosess hos ungdommen, ved å bygge et nettverk av støttepersoner rundt ungdommen og kartlegge bakenforliggende årsaker til kriminalitet gjennom samtaler og andre tiltak. For å få til dette er det viktig at ungdommen har noen av dens nærmeste med på laget for å motivere og støtte han eller hun gjennom perioden. Også vi som politi må motivere ungdommen og vise at vi bryr oss – men dette igjen forutsetter et fokus på denne type forebyggende arbeid på det enkelte tjenestested.

Det kan være problematisk med tanke på hvem som får tilbud om oppfølging og hvem som ikke får, da dette kan avhenge av tilfeldigheter og den enkelte tjenstepersons kjennskap til og kunnskap om påtaleunntatelse med vilkår om ungdomsoppfølging.

For at en ordning som dette skal fungere godt, er det avhengig av dedikerte tjenstepersoner som har ledelsen i ryggen. Et suksesskriterie videre er at man har en prosjektleder som jobber med å koordinere og samkjøre prosjektet mellom etatene. Dette igjen krever avsatt tid og penger, og er mer ressurskrevende enn de mer tradisjonelle straffemetoder som blant annet forelegg. Men kanskje får vi mer igjen for det senere? Konklusjonen blir at dette vil være en reaksjonsform vi kan få gode resultater av i fremtiden.

5.0 Litteratur

Dalland, O. (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal akademisk

Egge, M. (2004). *Forsøk med ungdomskontrakter: En alternativ reaksjonsform rettet mot unge lovbrøyttere*. Oslo: Politihøgskolen

Eide, A.K., Gjertsen, H., Handegård, T.L. & Olsen, T. (2007). *Et enkelt valg?: En evaluering av prosjektet «Felles ansvar» i Salten*. (NF-rapport nr. 5/2007). Bodø: Nordlandsforskning

Fredriksen, S. (2011). *Innføring i straffeprosess*. Oslo: Gyldendal akademisk

Justis- og politidepartementet. (2009). *Gode krefter: Kriminalitetsforebyggende handlingsplan – 35 tiltak for økt trygghet*. Oslo: Justis- og politidepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/gode-krefter---kriminalitetsforebyggende/id574567/> 26.11.14 klokken 1245.

Kippe, H., Seiersten, A. (2010). *Alminnelig strafferett: Med innføring i spesiell strafferett*. Oslo: Forlaget Vett & Viten

Kvello, Ø. & Wendelborg, C. (2009). *Prosessevaluering av det treårige prosjektet: Oppfølgingsteam for unge lovbrøyttere i Kristiansand, Oslo, Stavanger og Trondheim*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning

Larsson, P., Gundhus, H., Granèr, R. (Red.). (2014). *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm

Lie, E.M. (2013). *I forkant: Kriminalitetsforebyggende politiarbeid*. Oslo: Gyldendal akademisk

NOU 2008:15 (2008). *Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/2008/nou-2008-15/4.html?id=527249> 26.11.2014 klokken 1219.

Skretting, T.T. (2009, 26.mars). Politiet fant kur mot ungdomskrim. *Aftenbladet*. Hentet fra <http://www.aftenbladet.no/nyheter/lokalt/Politiet-fant-kur-mot-ungdomskrim-2028112.html> 26.11.2014 kl 1300

Store norske leksikon (2014). *Metode*. Hentet fra <https://snl.no/metode> 08.12.2014 klokken 1622

Straffeprosessloven. (1981). *Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22. mai 1981 nr. 25*.

6.0 Selvvalgt pensum

Egge, M. (2004). *Forsøk med ungdomskontrakter: En alternativ reaksjonsform rettet mot unge lovbrøyttere*. Oslo: Politihøgskolen (60 sider)

Eide, A.K., Gjertsen, H., Handegård, T.L. & Olsen, T. (2007). *Et enkelt valg?: En evaluering av prosjektet «Felles ansvar» i Salten*. (NF-rapport nr. 5/2007). Bodø: Nordlandsforskning (95 sider)

Justis- og politidepartementet. (2009). *Gode krefter: Kriminalitetsforebyggende handlingsplan – 35 tiltak for økt trygghet*. Oslo: Justis- og politidepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/gode-krefter---kriminalitetsforebyggende/id574567/> 26.11.14 klokken 1245. (40 sider)

Kvello, Ø. & Wendelborg, C. (2009). *Prosessevaluering av det treårige prosjektet: Oppfølgingsteam for unge lovbrøyttere i Kristiansand, Oslo, Stavanger og Trondheim*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning (70 sider)

Totalt 265 sider.